

مدرسه شهر است

بررسی هوش زبانی در
طراحی محیط‌های یادگیری

محمد تابش

طراح و پژوهشگر در زمینه معماری مدرسه‌ها

بر اساس نظریه هوش‌های چندگانه هوردر ازل گاردنر، انسان در چارچوب انواع هوش‌ها از ظرفیت‌های متنوعی برخوردار است. گاردنر هوش‌های انسان را به چند دسته تقسیم کرده است: زبانی یا کلامی؛ منطقی ریاضی؛ موسیقایی؛ بدنی حرکتی؛ بصری فضایی؛ میان فردی؛ درونی؛ طبیعت‌گرایانه. به اعتقاد او، اساس نظریه هوش‌های چندگانه (MI) محترم شمردن تفاوت‌های افراد، تنوع فراوان روش‌های یادگیری، شیوه‌های ارزیابی این روش‌ها و اثرات بجامانده از این تفاوت‌هاست.

اما معماری و مبلمان محیط مدرسه چه کمکی می‌تواند به این موضوع داشته باشد؟ در بخش نخست از این مطلب که در شماره پیشین به آن پرداخته شد، به ایده‌هایی همچون توسعه داستان‌سرایی در محیط مانند استفاده از یک بازی ماریپیج (ماز) که یک داستان را در مسیر خود روایت می‌کند و این داستان به چند شکل در چند مسیر متفاوت ختم می‌شود اشاره شد. سکوهایی سخنوری برای گفتن و شنیدن، همچنین ایجاد فضاهایی برای کتاب‌خوانی و قصه‌گویی، به راه‌اندازی اتاق‌های عایق کوچک برای ضبط و تولید محتوای صوتی مبتنی بر ساختارهای کلامی

هوش زبانی یا کلامی
در شماره قبل اشاره شد، هوش زبانی یا کلامی هوشی است که ظرفیت توانمندی انسان را در جهت به‌کارگیری درست کلمات به‌صورت شفاهی یا نوشتاری توسعه می‌بخشد. خوب صحبت کردن، خوب نوشتن، خوب شعر سرودن، شناخت بهتر ساختار، اصوات و معانی زبان و توانمندی در استفاده از زبان، در زمینه‌هایی مانند متقاعد کردن یا آگاه کردن دیگران و همچنین به یاد آوردن اطلاعات، از ویژگی‌های افرادی هستند که این زمینه هوشی را در خود یافته و آن را به‌خوبی پرورش داده‌اند.

شماره قبل این مطلب را
اینجا ببینید

بی‌شمار، که به حیای بیش از حد دامن بزند و استفاده از این دیوارها را از رونق بیندازد.

تصویر ۱. استفاده از دیوار برای نوشتن در یک مدرسه در هندوستان

اما اگر بپذیریم دیوارها می‌توانند محلی برای نوشته‌شدن و خواندن محتواها، و در نهایت بستر توجه به هوش کلامی و زبانی باشند، گاهی برای جهت‌دهی به این محتواها باید برای دانش‌آموزان پیشنهادهایی مطرح شوند. یکی از این پیشنهادها استفاده از خط زمان یا به اصطلاح «تایم لاین» دوره‌های تاریخی است. در این صورت، دیوارهای طولی سالن‌ها یا راهروها در هر مدرسه فرصتی هستند برای نوشتن و خواندن تاریخ. فرض کنید این خط زمان که رویدادهای تاریخی را در تاریخ‌های شمسی، قمری و میلادی در کنار هم یا اتفاقات و دوره‌های حکمرانی در ایران و به موازات آن روم و یونان باستان و همچنین امپراتوری‌های چین و ژاپن را به نمایش می‌گذارد، به شکلی ناقص روی دیوارها نقش ببندد و به مرور و با کمک دانش‌آموزان، اسامی پادشاهان یا سلسله‌های تاریخی و رویدادهای مهم هر دوره، به یاد آورده و نوشته شود. این فرض می‌تواند پیشنهادی مطلوب از دیوارنویسی هدفمند باشد. پیشنهاد شما برای دیوارنویسی هدفمند دانش‌آموزان چیست؟

ک باجه نشریات کلاسی

تصور کردن مدرسه به مانند شهری که باجه یا باجه روزنامه‌فروشی دارد، چندان بی‌معنا نیست. تجربه یک مدرسه در حدود سال‌های ۷۶ تا چند سال بعد از آن برای نویسنده مقاله الهام‌بخش است. در آن مدرسه، دانش‌آموزان پایه‌های گوناگون، نشریات اختصاصی خود را داشتند و پیرامون وقایع مدرسه و پایه تحصیلی خود خبرنگاری و مقاله‌نویسی می‌کردند. معمولاً به صورت دوهفته‌نامه، نشریاتی پایه‌ای با شمارگان محدود منتشر می‌شدند که البته بسیار خواندنی بودند. هر نشریه چندین نویسنده و خبرنگار داشت و روز به روز بر تعداد نویسندگان آن افزوده می‌شد. این نشریات کمتر مطالبی در منابع بیرونی جمع‌آوری می‌کردند. جذابیت آن‌ها به بومی بودن محتواهای آن‌ها بازمی‌گشت. اینکه دانش‌آموزان فرصت‌هایی پیدا می‌کردند تا به شکلی کاملاً محرمانه و متمدانه به نقد و اظهارنظر در مورد مسائل مدرسه خود بپردازند، برای آن‌ها کنش و در عین حال آموزندگی داشت. هرچند بنا به دلایلی، بعد از حدود سه سال این فعالیت در آن مدرسه متوقف شد، اما رشد و شکوفایی هوش کلامی و زبانی افراد در طول انجام این فعالیت به روشنی دیده می‌شد.

بعد معماری و کالبدی این موضوع به ویژگی‌های محل تهیه و همچنین ارائه این نشریات برمی‌گردد. خوب است که مکان و

و زبانی توسط خود دانش‌آموزان و فراهم کردن امکان نشر آن در رادیو مدرسه، از جمله ایده‌هایی بودند که به اجمال بررسی شدند. در این شماره به چند ایده دیگر در این باره اشاره می‌شود.

ک دیوارنویسی

بدیهی است دیوارها ظرفیت و فرصت‌های خوبی برای نصب تابلوها و نوشته‌ها دارند. اما گاهی به خود دیوار هم می‌توان به مثابه تابلویی بزرگ نگریست. می‌توان یک یا چند دیوار را به گونه‌ای که در کنار آن گچ تحریر یا ماژیک وایت‌برد باشد، به شکل کامل از کف تا سقف به نوشتن اختصاص داد. روی دیوارنویستن، موضوعی است که بچه‌ها سال‌ها از آن منع شده‌اند، برای همین، دیوارنویسی، قدری ساختار شکنانه‌تر از نوشتن روی تابلوهای معمول است و چنین عملی به فرصتی متفاوت تبدیل می‌شود تا دانش‌آموزان از این راه، محتواهایی را که دوست دارند، به دیگران انتقال دهند؛ محتواهایی که می‌توانند دیدگاه خودشان باشند یا از کلام دیگران برگرفته شده باشند یا حتی خاطرات کوتاه و بلند دانش‌آموزان از اردوها و رویدادهای جمعی دیگر در مدرسه باشند. گاهی یک دیوار می‌تواند با استفاده از کلمات، عبارات یا جملات کوتاه بستر ساز طوفانی فکری باشد. این دیوارها زمینه مناسبی هستند برای اینکه دانش‌آموزان بنویسند و به اشتراک بگذارند.

البته موقعیت این دیوارها اهمیت دارد. برای اینکه این فرصت به بیراهه نرود، دیوارها باید در موقعیتی باشند که از چارچوب‌های اولیه تعریف‌شده تخطی نشود و خودبه‌خود شرایط حفظ مرز ادب که در اکثریت دانش‌آموزان به‌عنوان هنجار پذیرفته شده است، در همه شرایط فراهم شود. از سوی دیگر، احساس جرئت‌کردن و راحت‌بودن برای نوشتن نیز از لوازم رونق‌دادن به این دیوارهاست. بنابراین، کشف موقعیت مناسب برای این دیوارها بسیار اهمیت پیدا می‌کند. نه آنچنان دور از چشم مسئولان مدرسه باشد که ساحت ادب در مدرسه خدشه‌دار شود و نه آن قدر در مجاورت چشم‌های

فضای هیئت تحریریه و فروش نشریات دانش آموزی در موقعیتی از مدرسه قرار داشته باشد که در محدوده چشم‌انداز بچه‌ها باشد تا گرایش دانش‌آموزان به این موضوع گسترش یابد. با اینکه حتی بوفه مدرسه هم می‌تواند مکان مناسبی برای فروش نشریات باشد، اما برای مدرسه‌ای که تصمیم به یک برنامه‌ریزی همه‌جانبه در این باره دارد، درست کردن فضای ویژه‌ای همچون یک باجه روزنامه‌فروشی در محل مناسبی از مدرسه پیشنهاد می‌شود. در چنین وضعیتی، هم‌زمان با تشویق دانش‌آموزان به فعالیت در این عرصه، زمینه مناسبی در شناخت و توسعه استعدادهاى کلامی و زبانی دانش‌آموزان مدرسه فراهم می‌شود.

تصویر ۲. نشریات دانش‌آموزی در مدرسه

در و دیوار برچسب‌دار

ایده‌ای است که خوشبختانه توجه به آن را زیاد می‌بینیم. البته این موضوع در دوره ابتدایی و تا حدودی پیش‌دبستان بیشتر دیده می‌شود. شاید دیده باشید روی اجزا و میلمان ساختمان، برچسب‌هایی که نام آن‌ها را به زبان فارسی و همچنین انگلیسی نوشته‌اند، نصب می‌کنند تا دانش‌آموزان با شکل لغت‌های آن‌ها آشنایی پیدا کنند. در، پنجره، میز، تخته، صندلی و همه اجزای محیطی می‌توانند با این روش برچسب‌گذاری شوند و زمینه سریع‌تر آشنایی بچه‌ها با کلمات را فراهم کنند. البته این ایده ترکیبی از هوش کلامی و هوش مکانی را نشانه رفته است. علاوه بر نصب برچسب اسامی اشیاء روی آن‌ها، پیشنهاد می‌شود فضاهای مدرسه که نام و نشان ندارند هم نام‌گذاری شوند و نام آن‌ها با تابلوهایی به نمایش درآید. مثلاً اگر در یک سالن چهار کنج مشخص وجود دارد، بر اساس داستان‌های (سناریوهای) تعریف‌شده‌ای، نام چهار فصل روی آن‌ها قرار گیرد و در هر کنج ویژگی‌های آن فصل و داستان‌های کهن ایرانی یا سایر ملل که به رنگ و حال و هوای فصل‌ها و فرهنگ‌ها و آیین و رسوم وابسته به آن می‌پردازند، نگاشته شوند.

کنج تابستان یا زمستان و امثال این نوع از اسم‌گذاری‌ها، علاوه بر تعریف‌شدن دقیق‌تر فضاها، رسم و آیین وضع کلام و نام بر روی هر موضوع در محیط را که رسمی مورد علاقه کسانی است که گرایش کلامی دارند، جهت و سازمان می‌دهد. خیلی اوقات این نام‌گذاری‌ها به شکل خودجوش و غیررسمی شکل می‌گیرند. مثلاً اگر یکی از فضاهای مدرسه تاریک و دلگیر باشد، بین بچه‌ها به «دخمه» معروف می‌شود و شاید دیگر نامی به غیر از دخمه بر آن ننشیند و این موضوع به همه سرایت می‌کند. حتی کسانی که سال‌ها بعد از این نام‌گذاری غیررسمی وارد مدرسه می‌شوند، آن‌جا را با نام دخمه می‌شناسند و دخمه می‌نامند.

در یک مدرسه، سه طرف یک دفتر کاملاً شیشه‌ای بود. رفته‌رفته افراد روی آن دفتر نام آکواریوم را گذاشتند و تا سال‌ها بعد هم این نام تکرار می‌شد. پس این نام‌گذاری‌ها می‌تواند با خوش‌سلیقگی و پیش از آنکه نامی ناخوشایند به خودش بگیرد، به شکلی هدفمند صورت گیرد و محتواهای متناسب با آن، در گوشه و کنار فضاهای آن به نمایش درآید. این موضوع به خوانایی محیط خیلی کمک می‌کند. در عین حال انرژی خوبی که در نام‌ها وجود دارد، می‌تواند احساس بهتری در افراد، به‌خصوص افراد با گرایش‌های کلامی و زبانی، بگذارد.

نام «باب‌الجواد» در حرم امام رضا (علیه‌السلام)، قطعاً از عبارت «ورودی سردر غربی صحن جامع رضوی، پارکینگ شماره ۱»، جذاب‌تر، شیرین‌تر و به یادماندنی‌تر است. این به جهت گرایش کلامی و زبانی است که در همه انسان‌ها وجود دارد.

صندوق‌های پستی در مدرسه

می‌توان در مدرسه چند صندوق مشابه صندوق‌های پستی با شکل‌های خاطره‌انگیز قدیمی قرار داد و به بهانه‌های گوناگون، دانش‌آموزان را به نوشتن نامه و انداختن در آن صندوق‌ها تشویق کرد. این نامه‌ها می‌توانند مخاطب خاص داشته باشند و صرفاً یک انشانویسی بدون مخاطب نباشند. فرض کنید در یک مدرسه هر کلاس یک صندوق پستی و یک پستیچی دارد. معلم کلاس‌های دوم به بچه‌ها می‌گوید به دلخواه خود برای یکی از بچه‌های سوم نامه بنویسید. اگر هم نمی‌شناسید، به جای گیرنده بنویسید یکی از بچه‌های سوم. پستیچی هر کلاس صندوق را باز می‌کند و نامه‌رسانی می‌کند. پس از آن، معلم کلاس سوم از دانش‌آموزانش می‌خواهد اشکالات املائی و نگارشی را در نامه‌هایی که به

دستشان رسیده است، پیدا کنند و بعد جواب نامه را به مخاطب خود بدهند و در آن به شکلی غیرمستقیم، به دانش آموز سال دومی، نحوه نوشتن صحیح را یاد بدهند. شاید صدها ایده دیگر هم بتوان با ایجاد این سامانه پستی داخلی در مدرسه و صندوق های رنگارنگ آن، که علاوه بر دارندگان هوش های کلامی، به زیبایی محیط هم کمک می کنند، پیشنهاد داد. این مقاله کوتاه مجال آن را ندارد. پیشنهاد شما در این باره چیست؟

تصویر ۳. صندوق پستی می تواند در مدرسه نقش های گوناگونی اجرا کند

شکل محیطی زبان آموزی در

طبقات گوناگون مدرسه یا نقشه مدرسه را در چند محدوده یا رنگ متفاوت مرزبندی کنید و برای روزهایی خاص یا حتی همه روزها (در صورت امکان) اعلام کنید که فقط در فلان طبقه یا فلان محدوده رنگی

در نقشه، امکان فارسی صحبت کردن فراهم است و در طبقات یا بخش های رنگ های دیگر در نقشه مدرسه، زبان های دیگری رسمیت دارند و نیازهای شما بدون استفاده از آن زبان ها پاسخ داده نمی شوند. وقتی در مرزهای آن رنگ وارد می شوید، انگار در کشوری با یک زبان دیگر وارد شده اید. شاید در یک روز یا در یک هفته یا حتی همیشه، بوفه مدرسه درون یک مرزبندی باشد که فروشنده و خریداران آن فقط اجازه صحبت با زبان انگلیسی یا عربی داشته باشند و اگر دانش آموز یا حتی معلمی نتواند به خوبی صحبت کند، نیاز به مترجم داشته باشد. معماری فضاها و تابلوهای آن ها، در هر رنگ بندی، در نقشه مدرسه باید به شکلی تزئین شود که مثلا اگر محدوده یک مرزبندی برای زبان عربی تشکیل شده است، با ورود به محیط آن، چنان احساسی پیدا کنیم که انگار وارد کشوری عرب زبان شده ایم. سایر زبان ها هم به همین صورت قابلیت فضاسازی چندجانبه دارند. این هم سرخ ایده های است برای تقویت هوش کلامی و زبانی.

تصویر ۴. دین لغات در زبان های گوناگون به شکل محیطی

ایده ها و پیشنهادهای دیگر

در اینجا به شکل خلاصه به چند ایده دیگر اشاره می شود: **تزئین دیوارها با شعر و خوشنویسی:** ایده ای از ترکیب هوش های کلامی و مکانی است که از زیبایی های موجود در

هنر خوش نویسی و محتوای زیبای اشعار ناب و آموزنده فارسی می توان استفاده کرد تا علاوه بر زیبایی محیطی، به کمک خطاطی روی دیوارها، به نشر هنر و ادبیات و همچنین توسعه هوش کلامی یاری رساند.

مسابقه زیرنویسی (برداشت نویسی): تصویر، مجسمه، فیلم، یا هر محتوایی را که چندان جنس کلامی و زبانی ندارد، به نمایش بگذارید و از بچه ها بخواهید برداشت خود را از آن، به کمک کلمات و جملات، در یکی دو سطر توصیف کنند. این ایده می تواند هم یک پیشنهاد مستقل باشد و فضایی مخصوص در مدرسه داشته باشد و هم می تواند یکی از ایده هایی باشد که به دیوارنویسی بچه ها جهت می دهد.

دفتر انجمن نویسندگان یا انجمن شعرا: در دبیرستان ها، می توان یک فضا را به دفتر ادبیات و زبان فارسی اختصاص داد. در آن دفتر، معلمان ادبیات دور هم جمع می شوند، اما پوسته بیرونی این دفتر می تواند با یک نام متفاوت و دعوتی از دانش آموزان تزئین شود. «انجمن نویسندگان» یا «انجمن شعرا» یا هر نامی که دانش آموزان علاقه مند در این زمینه را گرد هم آورد و با محیطی که با آرایه های معماری ایرانی تزئین شده است، حس و حال ادبی را در فضا تقویت کند.

تصویر ۵. استفاده از خطاطی روی دیوارها

سخن آخر

معماری و مبلمان محیط مدرسه، وابسته به هر نوع ایده و پیشنهادی، می تواند به گونه ای طراحی شود که از آن ایده بهتر حمایت و فعالیت های وابسته به آن را تسهیل کند. بنابراین، هر ایده ای که برای توسعه هوش زبانی و کلامی به نظرتان رسید، مانند مظلومی است که چه بسا باید به فکر ظرف کالبدی و محیطی آن هم باشید. باب ایده پردازی نباید بسته و نیز در انحصار افراد خاص باشد. این مسیر برای همه شما خوانندگان محترم و معلمان خلاق باز است که بیندیشید و برای رشد و توسعه هوش کلامی و زبانی دانش آموزان خود ایده پردازی کنید و البته از معماری و مبلمان فضاهای حامی و تسهیلگر ایده های خود غافل نشوید.

بی نوشت ها

1. Multiple Intelligences
2. Howard Earl Gardner